

ЛЬВОВА О.Л.

к.ю.н., старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, м. Київ

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦІННІСТІ ЛЮДИНИ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ, ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ
(вітчизняна реальність)**

Відповідно до ст. 3 Конституції України, «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [2].

Не випадково дане положення закріплено на конституційному рівні, адже історія свідчить про страшні речі, які вчинялися проти людства. Так, лише в ХХ ст. було знищено мільйони людей: в часи двох світових та інших війн застосовувалася все потужніша зброя. Людей знищували диктатори як лівого, так і

правого напрямку – Гітлер, Пол Пот, уряд Індонезії та ін. Люди помирили внаслідок переслідувань на релігійному та політичному ґрунті. Люди загинули внаслідок застосування атомної зброї в Хіросімі та Нагасакі. Чимало людей стало жертвами держав, організованих на демократичних принципах, але вони підтримували свою економіку виробництвом зброї та її продажем недемократичним режимам, які не дотримувалися прав людини [1, с. 371-372].

Аналогічно й сьогодні, з огляду на останні трагічні події в Україні, поштовхом до яких стало грубе порушення прав людини та повне нівелювання ст. 5 Конституції України, відповідно до якої єдиним джерелом влади в Україні є народ, поняття «права людини» не просто були порушені, а «де-факто» перестали існувати для тих державних можновладців, які узурпували владу. Як наслідок – вбивство сотні демонстрантів та близько тисячі поранених.

Саме зазначене зумовлює неабияку *актуальність* обраної теми й спонукає вести мову про людину як найвищу соціальну цінність в контексті реальності, а не лише конституційно проголошених положень.

Для українського суспільства на етапі сучасних, демократичних перетворень феномен права, дотримання прав і свобод людини у правовій державі набуває ключового значення. Про потребу досліджень у цій сфері вже неодноразово наголошували вітчизняні науковці, зокрема, фахівці з теорії держави і права: А. Заєць, О. Зайчук, М. Козюбра, А. Колодій, М. Кравчук, О. Львова, А. Назаренко, М. Цвік, Ю. Оборотов, Н. Оніщенко, М. Погребняк, П. Рабінович, В. Селіванов, О. Скакун, О. Скрипнюк, С. Шевчук та ін.

Право покликане бути інструментом духовного оздоровлення українського суспільства. Механізмом, що покликаний реалізувати право, є держава. Сучасна Українська держава ще далека від досконалості, але вона формується на правильних теоретичних і правових засадах: вона відділена від громадянського суспільства; підставою для функціонування держави загалом і окремих її органів є право, головними цілями її є захист прав особи; вона повинна бути демократичною тощо.

В умовах розбудови громадянського суспільства та правової держави програмно-визначальним для усього подальшого суспільного розвитку є утвердження цінності категорії «прав людини». Адже стосунки всередині громадянського суспільства мають формуватися на основі усвідомлення невід'ємності і неспростовності природних прав людини. На них має спиратися позитивне законодавство держави. Вони є запорукою ефективності усієї системи соціальних відносин, що існують у суспільстві та мають відповідний механізм свого забезпечення у правовій державі.

Так, на думку академіка Н. Оніщенко, правова система соціальної, правової держави покликана: 1) забезпечити встановлену соціальною політикою стабільність громадянської згоди шляхом проголошення, реалізації й охорони соціально-правових умов для стимулювання активної частини населення на продуктивну працю як основу особистого добробуту; 2) підтримання оптимального співвідношення між прибутками працездатної частини суспільства та непрацездатними громадянами; 3) надання адресної соціальної підтримки; 4) скорочення та обмеження масштабів зубожіння; стримування безробіття; 5) забезпечення прожиткового мінімуму громадян [4, с. 7-8].

Нині ж проблема захисту прав людини постає такою, що потребує вирішення як на рівні міжнародних правових відносин, так і на рівні національного законодавства, яке має відповідати природному праву, тобто, закони мають бути правовими.

Осмилення специфіки втілення концепції природного права в умовах перехідного періоду становить глибинну філософську сутність правового державобудування в країні. Концепція та породжуваний нею принцип взаємної відповідальності держави, суспільства і особи один перед одним сприяють узгодженню ідеї сильної міцної державності із принципами самоцінності, свободи й недоторканності особи.

Отже, у правовій державі має панувати право, а не інтереси осіб, у руках яких перебуває влада, що є виразом утвердження принципу верховенства права у державі.

П. Рабінович наголошує, що держава практично набуває характеристики соціальної злагоди, коли має на меті реалізацію прав людини на гідне життя, покладає на себе обов'язки щодо виконання значної за обсягом соціальної функції – «проведення соціальної політики, спрямованої на розробку і здійснення системи реформ і заходів соціального захисту населення» [6, с. 374].

Слід нагадати, що правова система України згідно з Конституцією повинна відповідати демократичному, правовому та соціальному розвитку держави.

Так, існує органічна єдність демократичної, соціальної, правової держави. Як демократична – вона слугує свободі як вищій цінності, сприяє рівному доступу кожного до власності, виборів, прав щодо здійснення політичної влади, забезпечення багатоманітності політичного і культурного життя.

Як правова – вона забезпечує організацію соціального і державного життя на принципах права, гарантує правопорядок, сприяє досягненню особистістю самостійності і відповідальності за свої дії, раціональної обґрунтованості юридичних рішень, стабільності правової системи.

Як соціальна, держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, гарантує її гідність, надає соціальну допомогу індивідам, що її потребують, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя, розподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної справедливості й своє призначення вбачає у забезпеченні громадянського миру і злагоди у суспільстві [5, с. 124].

Вітчизняний правознавець О. Костенко підкреслює гостроту досліджуваної проблеми неправильним розумінням права та певним світоглядом. Так, він пише, що недостатня розвиненість сучасного натуралістичного світогляду породжує «соціальний позитивізм», тобто вихід волі і свідомості людей з-під

влади «законів природи», про які писав Дж. Локк. У людей, уражених «соціальним позитивізмом», воля набирає стану сваволі, а свідомість – стану ілюзій, утворюючи у них так званий «комплекс соціальної сваволі і соціальних ілюзій». «Соціальний позитивізм», різновидом якого є «правовий позитивізм», веде до кризи соціального порядку.

Останнім часом, - підкреслює науковець, - внаслідок кризи соціального порядку у суспільстві загострюється, зокрема, боротьба між «класами» злочинців і незлочинців. Нагальною стає проблема конфлікту між свободою і безпекою у всьому світі: розширення свободи людини загрожує безпеці, а зміцнення безпеки обмежує свободу людини. Все важче стає розрізнити добро і зло, а також істину і псевдоістину, справедливість і псевдосправедливість, свободу і псевдосвободу, прогрес і псевдопрогрес, порядок і псевдопорядок, демократію і псевдодемократію, політику і псевдополітику, правосуддя і псевдоправосуддя, підприємництво і псевдопідприємництво і т.п. Засоби існуючого сьогодні світогляду виявляються недостатніми для того, щоб вирішити цю проблему, запропонувавши критерій для розрізнення зазначених речей. Вказане стосується і праворозуміння, зокрема проблеми розрізнення у правознавстві «права» і «псевдоправа» [3].

Отже, сучасне розуміння права передбачає визнання людини найвищою соціальною цінністю, а забезпечення та реалізацію невід'ємних прав і свобод людини і громадянина – головною метою діяльності державної влади, яка реалізує свої завдання лише в межах Конституції та законів України і має слугувати не особистим інтересам, а народові України, зокрема, кожній конкретній людині.

Список використаних джерел:

1. Гудінг Д., Леннокс Дж. Людина та її світогляд: для чого ми живемо і яке наше місце у світі / пер. з рос. – К.: УБТ, 2007. – Т. 1. – 416 с.
2. Конституція України / Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (ред. від 06.10.2013) // Офіційний сайт Верховної Ради України: Електронний ресурс. – [Режим пошуку]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80/page>.
3. Костенко О.М. Що є право? Про основи «натуралістичної» юриспруденції у світлі соціального натуралізму // Соціальна наука: Електронний ресурс. – [Режим пошуку]: <http://www.science-community.org/ru/node/1390>.
4. Оніщенко Н.М. Теорія прав людини в контексті соціокультурного змісту Конституції України 1996 року // Сьомі юридичні читання: Матеріали Міжнародної наукової конференції 19-20 травня 2011 р. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С. 6-10.
5. Правові системи сучасності: навч. посіб. для магістрів права / Відп. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: Юрид. думка, 2012. – 492 с.
6. Рабінович П.М. Соціальна держава // Мала енциклопедія державотворення. – К.: Генеза довіри, 1996. – С. 374.